

In memóriam
BASILIU RAȚIU de NOȘLAC
(25 Dec. 1783 – 12. Dec. 1870)

Canonicul, Prepozitul Capitular, *de pie memorie*, **Basiliu RAȚIU de Noșlac (Nagylak)** a fost preot, teolog, dascăl respectat, patriot pașoptist, ctitor al bisericii Familiei Rațiu din Turda Veche, semnatar al Pronunciamentului de la Blaj, fondator al primei școli românești din Turda și a Eforiei Familiei Rațiu din Turda, precursora Fundației Familiei Rațiu înființată de la Londra.

Datorită lui **Basiliu Rațiu** purtăm noi azi numele latin **Rațiu** și nu *Rácz* sau *Ratz*. Tot lui îi datorăm faptul că suntem încă români creștini și vorbim încă românește și datorită și lui și descendenților săi, Transilvania a rămas și va rămâne românească.

Basiliu Rațiu a fost o personalitate de mare anvergură a epocii sale: intelectual desăvârșit, teolog respectat, un adevărat *Nestor* al preoților români din Transilvania, dascăl eminent, patriot naționalist autentic, revoluționar pașoptist activ, ctitor, fondator și membru fondator al unor instituții culturale și participant activ la toate evenimentele importante ale poporului român pentru emancipare națională, politică și culturală de la jumătatea veacului al XIX-lea, așa cum au fost toată generația pașoptistă, fericit numită de către Acad. Ștefan Pascu ca **a doua generație a Școlii Ardelene**.

Vasile s-a născut în ziua de Crăciun a anului 1783, fiind primul fiu al lui **Gligor** și al **Mariei Rațiu**, români neuniți, din cartierul cunoscut cu numele *între români* sau *la Rățești*, situat în partea de răsărit a orașului Turda. A fost botezat cu prenumele **Vasile**. Tatăl său, **Gligor Rațiu**, a fost fiul lui **Ștefan** și nepotul lui **Pascu**, așa cum erau identificați în acele vremuri, cu două trepte de precursori mai jos, descendent al vechii familii nobiliare românești din Transilvania, **Rațiu de Nagylak**. **Vasile**, viitorul **Basiliu**, a fost dăruit de natură cu inteligență și cu robustețe fizică deosebită. A început studiile la școala din Turda, apoi a urmat cursurile Colegiului Reformat din Aiud. Continuă studiile la Blaj, fiind luat sub ocrotire de către însuși marele cărturar Petru Maior, membru de frunte a *Școlii Ardelene*. De la Blaj ajunge la Cluj, la Colegiul Piarist, după care se reîntoarce la Blaj unde urmează cursurile teologice. La finele anului întâi de studiu, obține o bursă la Colegiul Pazmaneum din Viena. În anul 1810 este hirotonit preot celib în Biserica Sfânta Barbara, unde numele său poate fi văzut pe lista celor consacrați în această biserică. În anul 1811 susține doctoratul în teologie și filosofie la Universitatea din Viena și apoi revine în Transilvania, fiind numit profesor de filosofie și prefect de studii la Seminarul din Blaj, unde predă Dreptul Canonic și Istoria Bisericii.

Personalitatea lui Basiliu Rațiu începe să se manifeste din plin la Blaj. Dascăl și pedagog înnăscut, este omagiat de către Timotei Cipariu în autobiografia sa, publicată de către Prof. Ștefan Manciulea în anul 1940: *După ce învăța-i a ceti românește, în toamna următoare mă făcu tata să învăț și cu litere latinești. D. Basiliu Rațiu, acum prepozit, pe atunci profesor la Blaj, venea de multe ori la casa preoțească și servea în zilele de sărbători. Cu acest prilej tatăl meu făcu-se cunoștință cu tânărul preot, și odată mă prezentă lui, spunându-i că știu ceti românește, ce vreau să învăț și cu litere, și nu am Abecedariu. Domnia lui îmi promisese că-mi trimte unul de la Blaj și într-o după amiază văzui pe frate-meu că mi-l și aduce. Eu numai decât mă apucau să învăț a cunoaște literele.* (pe atunci în școlile din Transilvania se învăța românește cu litere slavone)

Prof. Zenovie Pâclișanu într-o conferință ținută la radio în ziua de 8 Iunie 1942, despre personalitatea Canonicului, Acad. Ion Micu Moldovan spunea: *A început a învăța carte la școala din sat (fost Vârfălău, acum Moldovenești lângă Turda), a fost dus apoi, în chiar cursul primar, de canonicul Basiliu Rațiu, ctitorul frumoasei și bogatei parohii românești din centrul orașului Turda.....la Blaj unde a rămas...*

Pe foarte mulți membri ai familiei și copii de români din Turda și împrejurimi i-a purtat la studii și i-a ajutat să ajungă oameni independenți și respectați. Bărbat energic și impunător, educat și cu o mare putere de convingere, este numit în anul 1813 de către *Consistoriul Episcopal* paroh în Ocna Mureș, foarte aproape de Noșlac, locul de obârșie al familiei noastre, consemnat încă din anul 1334, unde a reușit să obțină o subvenție pentru paroh și casa parohială din partea administrației austriece a salinei. A condus această parohie până în anul 1819, când a fost numit Protopop de Turda. A preluat conducerea parohiei în ianuarie 1820, slujind la biserica din Turda Nouă, biserica greco-catolică a „sovagăilor” (tăietorilor de sare) până în anul 1824, când a fost numit Canonic la Blaj. Ajuns la Turda, orașul său natal, **Basiliu** împlinește lăsamântul mamei sale de a ridica o biserică nouă pentru credincioșii greco-catolici și folosește averea personală și a familiei ca să cumpere un teren în centrul orașului unde construiește, ajutat fiind de familie, Biserica cu hramul *Adormirea Maicii Domnului* din Turda Veche, sfințită în 15 August 1839. Au rămas în memoria colectivă a vremii cuvintele profetice rostite de către **Basiliu Rațiu** de la amvonul bisericii din Turda, în care el a crezut toată viața:

Cine casă clădește două vieți trăiește, iară cine biserică zidește, de-a pururea viețuiește !

Biserica ctitorită de către familia Rațiu a fost atestată prin înzidirea tabloului lui Basiliu Rațiu în balconul corului și prin existența mormintelor ctitorilor din curtea bisericii. Recent, au fost repute în sacristia bisericii tablourile: Prep. Cap. Basiliu Rațiu, Dr. Ioan Rațiu și Protop. Nicolae Rațiu (nepotul și respectiv strănepotul lui Basiliu Rațiu), au fost reabilitate monumentele vechi și au fost ridicate trei noi și frumoase monumente închinat ctitorilor bisericii din Fondul Maria Felicia Rațiu. De-a lungul timpului, până în anul 1948 în această parohie au slujit doar preoți propuși de familia Rațiu sau din familia Rațiu. După construcția bisericii, Basiliu Rațiu intenționează un proces familiei Bethlen care deținea pământurile de la Noșlac, cerând restituirea proprietăților confiscate pe nedrept de Principele Rakoczi al II-lea și obține o despăgubire de 20.000 de florini. Cu acordul familiei, Basiliu Rațiu folosește acești bani pentru a construi școala confesională românească și locuințe pentru învățători. Basiliu Rațiu a mai donat 5 iugăre de pământ în folosul bisericii, 12 iugăre în folosul parohului și 5 iugăre de pământ în folosul cantorului. Tot el este cel care a cumpărat teren pentru cimitirele românilor greco-catolici și ortodocși din Turda deoarece aceștia nu erau lăsați să fie înmormântați în oraș. După Marea Unire, o parte din terenul cumpărat de către Basiliu Rațiu în centrul Turzii a fost donat bisericii ortodoxe unde a fost construită monumentală Catedrala Ortodoxă cu hramul Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, sfințită în anul 1935.

În anul 1824, Basiliu se reîntoarce la Blaj, unde bucurându-se de o mare autoritate în rândul profesorilor a fost numit Rectorul Seminarului Diecesan în perioadele: 1827 – 1832, 1834 – 1839 și 1842 – 1845, fiind unul din cei mai longevivi rectori ai acestei instituții. Prin lecțiile sale și prin organizarea de reprezentații teatrale în Seminar, a introdus un curent național care a ajuns la cunoștința oficialităților maghiare din Cluj și a intrat în conflict deschis cu acestea, având de suferit din acest motiv.

Basiliu Rațiu este unul din semnatarii Petiției din 10 mai 1860, când un număr de 176 de intelectuali români iubitori de neam și cultură, în frunte cu mitropolitul Alexandru Șterca Șuluțiu și episcopul Andrei Șaguna, au înaintat o petiție guvernatorului Transilvaniei, prin care cereau aprobarea înființării unei reuniuni, *a cărei chemare să fie lățirea culturii populare și înaintarea literaturii cu puteri unite, viitoarea ASTRA.*

În anul 1867 a fondat *Eforia Familiei Rațiu din Turda*. Aceasta a construit piața orasului cu tarabe, depozite și camere de închiriat pentru negustori, obținând astfel venituri pentru parohie, piața și clădirile exista și funcționează și în prezent. Primul președinte al Eforiei a fost nepotul lui Basiliu Rațiu, Dr. Ioan Rațiu, viitorul memorandist. La sugestia acestuia s-a construit o frumoasă clădire cu etaj în incinta pieței, spațiile închiriate sporind veniturile *Eforiei*. Aceste venituri erau folosite pentru acordarea de burse tinerilor români trimiși să studieze la școlile din Transilvania și din străinătate. *Eforia* a fost precursora Fundației Familiei Rațiu înființată în anul 1979 la Londra de către Ion Rațiu și soția sa Elisabeth.

Basiliu Rațiu a fost implicat în organizarea și desfășurarea Revoluției de la 1848 din Transilvania alături de nepoții săi, tribuni în armata lui Avram Iancu: Nicolae Mureșan (martir în anul 1849), Ioan Rațiu *Tribunul* și Ioan Rațiu (viitorul memorandist).

Personalitate complexă, membru activ al generației pașoptiste ardeleni, Basiliu Rațiu a făcut parte dintre organizatorii Adunării Naționale a românilor de pe Câmpia Libertății (râtul grecilor cum i se spunea atunci), din

3-5 Mai 1848 de la Blaj. A participat la Conferința pregătitoare din 2 Mai de la Blaj alături de ceilalți conducători revoluționari pașoptiști ardeleni, moldoveni și cei din Țara Românească. Iată cum consemnează Istoricul Gelu Neamțu din Cluj acest moment: *Ajunul adunării, 2/14 Mai 1848 cădea într – o duminică. Conferința pregătitoare se ține în Catedrala Blajului. Piața din fața impunătoarei biserici gemea de lume. Tribunii salutau poporul cu cuvintele: **Cristos a înviat! Libertatea a înviat!** Catedrala era plină până la refuz, ortodocși și greco – catolici amestecați, uitând orice deosebiri confesionale. După isprăvirea liturghiei, episcopii Ioan Lemeni greco – catolic și Andei Șaguna ortodox se declară frați, **fără fățurie** și-i îndrumă pe credincioșii români să se considere la fel. Conferința se deschisese la ora 10 cu câteva cuvinte rostite de către **Vasile Rațiu**, după care, așteptat, dorit și chemat, într-o furtună de aplauze Simion Bărnuțiu urcă pe **sugest** și își începe discursul.* Istoria a consemnat că propunerea pentru ridicarea monumentului memorial de pe Câmpia Libertății a fost făcută de către Basiliu Rațiu. Timotei Cipariu în gazeta Adunării Naționale de la Blaj, *Organu Natiunale*, relatează amănunțit cum au decurs lucrările în zilele adunării: *la încheierea celei de a doua zi a Adunării Naționale de la Blaj din 16 mai 1848, Poporul se dechiara multumitu si acceptatoriu numai se se temple catu mai curundu. D. Racz (Basiliu), proiecta a se radica un monumentu demnu de Natiunea romanescă intru eterna memoria a acestoru dile gloriose. Fu acchiamatu.* Monumentul propus de Basiliu Rațiu a fost ridicat după revoluție pe Câmpia Libertății din Blaj și deși distrus de mai multe ori de către șovinii unguri, poate fi văzut în curtea palatului mitropolitan. Basiliu Rațiu a fost ales să facă parte din delegația ce urma să prezinte împăratului hotărârile Adunării, conștient fiind de importanța acestei mișcări pentru libertatea poporului român. A susținut întotdeauna ideea că slujitorii Bisericii trebuie să lupte pentru drepturile românilor, pentru deplina egalitate în fața legilor, fără deosebire de neam și origine etnică. În opinia lui, conducătorii bisericii trebuie să țină cont de evoluția și de ritmul vremurilor și nu trebuie să se limiteze în a propovădui numai cuvântul lui Dumnezeu, ci trebuie să învețe poporul român noile idei despre *Libertate, Egalitate și Fraternitate*, deviza revoluției din Țara Românească. A fost susținător înfocat al *reînvierii valorilor și virtuților romane* (latine) în rândul maselor largi populare românești, deviza revoluției din Transilvania.

Intellectual desăvârșit, a publicat în anul 1854 lucrările *Istoria Bisericească și Dreptul Canonic*. Celelalte lucrări ale sale nu au putut fi tipărite întrucât manuscrisele au fost distruse în timpul evenimentelor revoluționare.

A fost propus să fie ales Episcop al Bisericii Române Unite în anul 1853, ales fiind Alexandru Șterca Șuluțiu, primul mitropolit al Bisericii Române Unite. Din anul 1855 a devenit prepozit al capitlului mitropopitan.

La 85 de ani, alături de ceilalți semnatari ai *Pronunciamentului de la Blaj* din 1868, a fost acuzat de crimă, trimis în judecată și amenințat cu exilul, însă el a afirmat în repetate rânduri: *În Pronunciament nu este decât adevărul. Lege-mă într-o sută de pente, bucuros mor pentru dânsul în temniță.*

Basiliu Rațiu a fost un om de statură și tăria unui atlet, cu temperament puternic, muncitor, cumpătat, iubitor de Biserică și cu deosebită atenție față de cei din familia sa. A întemeiat prima școală confesională românească din Turda. Tot ce a câștigat în cei din urmă ani ai vieții sale, a fost consfințit spre acest scop, astfel încât vorbele sale: *eu trăiesc pentru școala din Turda*, exprimau doar adevărul. Întreaga sa avere, după moarte, a donat-o în folosul școlii din Turda. Este considerat părintele sufletesc al familiei Rațiu, fiind îndrumătorul și călăuzitorul ei, îndemnând-o să-și iubească neamul și să lupte pentru dreptate, cu credință în Dumnezeu. Astăzi, după 170 de ani de la sfințirea bisericii din Turda-Veche credincioșii români se pot ruga încă în biserica construită pentru ei de către Basiliu Rațiu. Cu bunăvoința parintelui paroh Pr. Marius Cocan și efortul membrilor familiei, pe fațada Bisericii Familiei Rațiu din Turda Veche va putea fi cândva reînzidită Pisania alături de istoricul bisericii.

Pater Patrum Familiae **BASILIU RAȚIU** de Nagylak – Noșlac a trecut la cele veșnice în urmă cu 140 de ani pe 12 Decembrie 1870 și se odihnește alături de alte mari personalități ale neamului nostru în cimitirul Bisericeștei Grecilor din Blaj. În gazeta *Transilvania* a asociațiunii ASTRA, din Ianuarie 1871 se scria: *Înmormântarea s-a făcut în 14 decembrie 1870, după masa, cu toată pompa cuvenită înaltei demnități a repausatului. În fruntea celebrităților era Excelența Sa Mitropolitul și canonicii mitropolitani. În jurul sicriului urmau cei aproape defunctului, care aflând știrea tristă s-au luptat cu toate greutățile drumului și au venit din Turda și din alte locuri mai depărtate spre a da prea bunului unchi cea din urmă pomenire.*

În ziua de 12 decembrie 2010 va fi comemorat la Blaj, *protopărintele familiei noastre,*

Prep. Capit. BASILIU RAȚIU